

VU Research Portal

Als dat maar goed gaat: kinderen met een licht verstandelijke beperking in het Passend Onderwijs

Bexkens, A.; Graas, D.; Huizinga, Mariëtte

published in

De psycholoog
2014

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Bexkens, A., Graas, D., & Huizinga, M. (2014). Als dat maar goed gaat: kinderen met een licht verstandelijke beperking in het Passend Onderwijs. *De psycholoog, Maart*, 24-29.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

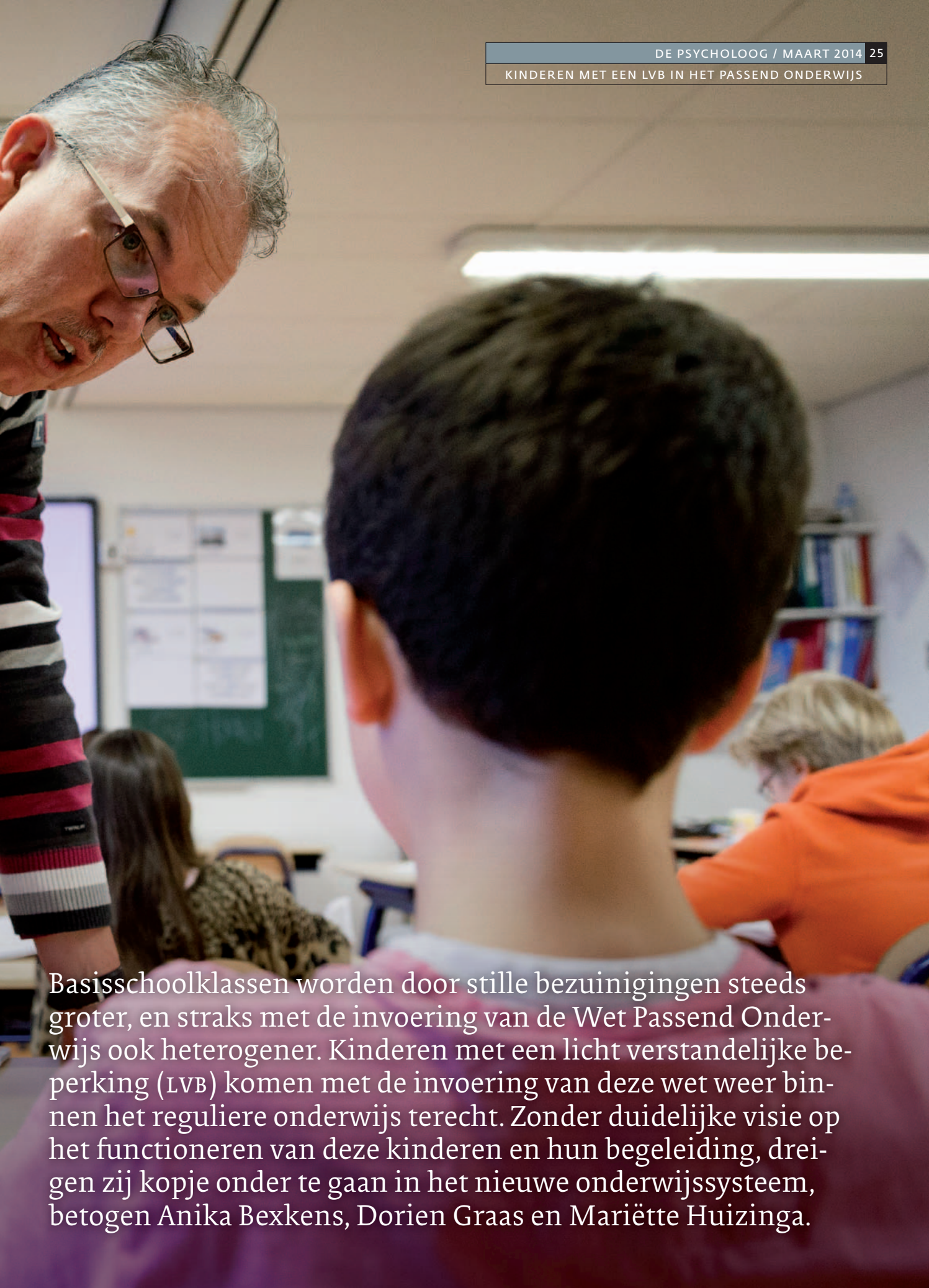
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

ALS DAT MAAR GOED GAAT...

KINDEREN MET EEN LVB IN HET PASSEND ONDERWIJS

Basisschoolklassen worden door stille bezuinigingen steeds groter, en straks met de invoering van de Wet Passend Onderwijs ook heterogener. Kinderen met een licht verstandelijke beperking (LVB) komen met de invoering van deze wet weer binnen het reguliere onderwijs terecht. Zonder duidelijke visie op het functioneren van deze kinderen en hun begeleiding, dreigen zij kopje onder te gaan in het nieuwe onderwijssysteem, betogen Anika Bexkens, Dorien Graas en Mariëtte Huizinga.

De deelname van jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) in de maatschappij of het onderwijs vormt in deze tijden van bezuiniging een urgent vraagstuk. Het betreft ruim 29.000 jongeren van wie zo'n dertig tot veertig procent voldoet aan de criteria van een psychiatrische stoornis (Dekker & Koot, 2003).¹ Het gaat dus om een grote groep jongeren, die door bijkomende problematiek een grote zorgbehoefte heeft. Er heeft de laatste jaren een enorme groei plaatsgevonden in zowel de jeugdzorg als het speciaal onderwijs. Om de kosten van jeugdzorg en onderwijs voor onder andere jongeren met een LVb terug te dringen stelde de regering een aantal bezuinigingsmaatregelen voor, waaronder het overhevelen van de jeugd- en gehandicaptenzorg naar de verantwoordelijkheid van de gemeenten en de Wet op Passend Onderwijs.

Deze maatregelen hebben het verlagen van de kosten als doel, maar richten zich door de focus op lokaal georganiseerde jeugdzorg en 'Weer Samen Naar School' ook op een grotere inclusie van kinderen met een LVb of andere problematiek in de maatschappij en het regulier onderwijs.² Hoewel het vergroten van maatschappelijke deelname in grote mate heeft bijgedragen aan de emancipatie van mensen met een LVb, is er ook een schaduwzijde. Zo blijken burens, winkelpersoneel en werkgevers niet altijd bereid of in staat een relatie met iemand met een LVb op

te bouwen (Bredewold et al., 2013). Hierdoor kampen veel mensen met een LVb met vereenzaming en sociaal isolement en komen de positieve effecten die inclusie zou kunnen hebben in het geding.

De discussie over de beste manier om kinderen met een zorgvraag passend onderwijs te bieden en de discussie over participatie en vermaatschappelijking (inclusie) van kinderen met een licht verstandelijke beperking werden ook al in de pioniersfase van het speciaal onderwijs gevoerd. Een groep onderwijzers en artsen zette zich vanaf 1900 (toen alle kinderen leerplichtig werden) in voor goed onderwijs aan kinderen die 'niet mee konden komen in het reguliere onderwijs'. Zij ijverden voor apart opgezet onderwijs, want participatie in de samenleving, zo meenden zij, kon pas plaatsvinden na jarenlang gescheiden en aangepast onderwijs (Graas, 2008).

De historische groei van het speciaal onderwijs is een geschiedenis van wisselende meningen en beleidsmaatregelen geweest. Van particulier initiatief naar geïnstitutionaliseerde zorg; van liefdewerk naar professionalisering; van ongeïntegreerde zorg naar Zorg op Maat (rugzakje) en nu weer van gesegregeerd speciaal onderwijs naar geïntegreerd onderwijs door middel van passend onderwijs. De moeilijke omstandigheden waarin het basisonderwijs tussen 1900 en 1920 verkeerde – zoals slechte onderwijsvoorzieningen, overvolle klassen waarin elk kind met een zorgvraag als lastig en storend werd gedefinieerd en een overheid die door de Leerplichtwet gehouden is aan het bieden van

voldoende passende onderwijsvoorzieningen – hebben de groei van het speciaal onderwijs in de eerste helft van de twintigste eeuw in een stroomversnelling gebracht. Pedagogische en professionele keuzes werden toen gemaakt.

De ontwikkeling van een visie en aanpak draaiden rond een drietal kernvragen: de vraag naar apart onderwijs of toch samen op school, de behoefte aan meer fijnmazige differentiatie van leerproblemen en de vraag naar de uiteindelijke integratie van zorgleerlingen in de samenleving. Om te voorkomen dat de leerlingen die 'niet mee konden komen' in de praktijk van school gestuurd of weggehouden werden, koos de rijksoverheid in de pioniersfase van het speciaal basisonderwijs voor een stelsel los van het reguliere basisonderwijs. Als argument werd aangevoerd dat er zo extra financiële en inhoudelijke ruimte kon ontstaan om aangepaste onderwijsdoelen, leerplan en pedagogische uitgangspunten te formuleren die de ontwikkeling van leerlingen met een LVb ten goede zouden komen. Dit beleid kon op instemming van de professionals en de beroepsverenigingen rekenen, die ook het gevaar van stigmatiseren van zorgleerlingen in het regulier onderwijs als argument noemden (Graas, 1996).

ZORGEN

Als we niet uitkijken raken kinderen met een LVb met de invoering van de Wet Passend Onderwijs geïsoleerd in de klas. Die wet stelt dat leerlingen met een beperking niet meer naar speciaal onderwijs gaan, maar meedraaien binnen het reguliere onderwijs. Scholen moe-

ten zorgen voor onderwijs dat past bij de onderwijsbehoefte van de leerling. Een prima oplossing om de enorme kosten van de 'rugzakjes' en het speciaal onderwijs terug te dringen, althans zo lijkt het.

Wij hebben hier twee grote zorgen over. De eerste betreft het vermogen van leerkrachten om de vorderingen van elke leerling goed in de gaten te houden terwijl de klassen steeds groter en heterogener worden en de leerkracht een steeds groter takenpakket heeft gekregen. Wij sluiten ons daarmee aan bij de zorgen van de po-raad omtrent de 'stille bezuinigingen'.³ Hoewel binnen de Wet Passend Onderwijs budget beschikbaar is voor extra ondersteuning en daarmee het budget per leerling zou moeten toenemen, stijgen de kosten die scholen maken als gevolg van stijgende personele en materiële kosten. Hierdoor moeten scholen uit financiële overwegingen leerkrachten en intern begeleiders ontslaan, en dat gaat ten koste van de extra ondersteuning die nodig is voor jongeren met een grotere zorgvraag. We vrezen dat hierdoor de positieve effecten van inclusie niet tot uiting zullen komen. Binnen het inclusief onderwijs kunnen leerlingen met beperkingen zich op leer-, maar ook op sociaal, gebied optrekken aan sterkere leerlingen in de klas. Het blijkt echter dat deze positieve effecten afhankelijk zijn van het aangeboden programma en de manier waarop ondersteunende maatregelen zijn vormgegeven. Zo zou het bevorderen van sociale integratie een belangrijke component zijn in de totstandkoming van positieve effecten van inclusie. Als

dit proces niet goed wordt begeleid bestaat het gevaar dat kinderen met een LVB buiten de boot vallen. Het is aannemelijk dat leerlingen met een LVB dan voortdurend op hun tenen moeten lopen om het niveau in de klas bij te houden. Duurt zo'n situatie te lang, dan is er een grote kans op probleemgedrag en dan zijn we verder van huis. Hierbij gaat het om het leren zelf, maar ook om sociaal functioneren (Collot d'Escury, 2007). Verder

ook een voldoende Cito-score halen? En horen zij dan ook bij de groep die in de toekomst een gemiddelde Cito-score van 537 moeten halen? Of krijgen zij als enigen in de klas dispensatie van de Cito-toets, een maatregel die juist tegen de gedachte van het 'meedraaien' ingaat?

SCHOOLPSYCHOLOOG

Meedoen is voor iedereen een levensbehoefte. Het meedoen of

Kinderen met een LVB kunnen met de invoering van de Wet Passend Onderwijs geïsoleerd raken in de klas

blijkt dat wanneer kinderen met een LVB op sociaal gebied niet mee kunnen komen dit de kans op gepest worden en omgang met 'verkeerde vrienden' aanzienlijk vergroot (Bexkens et al., 2009).

Onze tweede zorg is dat in de huidige plannen onvoldoende duidelijk is hoe kinderen met een beperking in het passend onderwijs kunnen meedraaien op hun eigen niveau. Dit meedraaien kan in het geding komen als het gros van de leerlingen met een LVB moet meedoen aan het 'gewone' klassenprogramma. Denk aan de Cito-toets. Is het de bedoeling dat leerlingen met een LVB die met extra ondersteuning mee kunnen komen in het regulier onderwijs

meedraaien van zorgleerlingen is decennialang een bron van zorg geweest voor ouders, opvoeders én overheid. De vraag of inclusief onderwijs beter is voor de totale ontwikkeling van alle leerlingen, en dus ook de zorgleerlingen, is hierbij cruciaal. Wat beter werkt is wetenschappelijk niet aanwijsbaar gebleken.⁴ De Wet Passend Onderwijs gaat zonder meer uit van de positieve uitwerking van inclusief onderwijs. Dat vraagt om zorgvuldigheid, deskundigheid en een stevige (sociaal pedagogische) visie op de uitgangspunten van Passend Onderwijs. Niet alleen passend onderwijs, maar vooral passende ondersteuning voor leerlingen en hun ouders.

Hier zien wij een rol voor de schoolpsycholoog of orthopedagoog weggelegd die met behulp van consultatieve leerlingbegeleiding de leerkracht kan helpen om de ondersteuningsbehoefte van de leerling in kaart te brengen. Niet elke leerkracht zal bij elk ondersteuningsprofiel goede ondersteuning kunnen bieden. Aangezien de klassen steeds heterogener worden, zullen leerkrachten vaker in situaties komen waarin zij handelingsverlegenheid ervaren. De schoolpsycholoog kan in deze situaties ingezet worden om samen met de leerkracht de ondersteuningsbehoefte van de leerkracht zelf in kaart te brengen. Zo blijft de leerkracht verantwoordelijk voor de manier waarop het onderwijs binnen de klas (vorm)

gegeven wordt, maar kan de leerkracht zich tegelijkertijd verder professionaliseren. Dit alles vraagt wel om een veilig en open schoolklimaat waarbinnen het mogelijk is kritisch te kijken naar het eigen functioneren.

De Wet Passend Onderwijs kan alleen een succes worden als scholen en leerkrachten beschikken over voldoende deskundigheid waarmee ze problemen vroeg kunnen signaleren en vervolgens adequate ondersteuning kunnen bieden. Op die manier kan zorg zo licht als mogelijk, maar zo intensief als noodzakelijk aangeboden worden. Dit kan op verschillende manieren. Scholen en schoolleiders moeten daarin leren de ruimte te nemen die de nieuwe wet biedt. Het gaat bij inclusief onderwijs niet alleen om het eerder en sneller detecteren van problemen bij kinderen, maar ook om scholing van leerkrachten om passende ondersteuning te kunnen bieden aan zowel het kind als de ouders.

Een dergelijke aanpak is vergelijkbaar met die in de nieuwe Wet Jeugdzorg. Daarin wordt gestreefd naar 'ontzorging' van opvoedings- en onderwijsproblemen door meer nadruk te leggen op de professionaliteit van de hulpverlener en de versterking van de eigen kracht en netwerken van ouders. Leerkrachten worden professioneel ondersteund om 'zorgleerlingen' bij aanvang van het schooljaar te identificeren op leer- of gedragsproblemen. Daarbij zou ook gebruik gemaakt kunnen worden van gestandaardiseerde vragenlijsten (zie bijvoorbeeld het Vraagprofiel Instrument; Handleiding en

Instructie VPI, 2013).⁵ Indien blijkt dat er meer ondersteuning nodig is kan het contact met de leerling en de ouders geïntensiveerd worden. Een andere mogelijkheid is het invoeren van een klassenmanagementsysteem dat geschikt is om problemen te voorkomen en vroegtijdig op te sporen. Hiervoor bestaan methoden, zoals *Schoolwide Positive Behavior Support*, die bijvoorbeeld gebruikmaken van een gefaseerde aanpak met preventieve zorg.⁶

Het is cruciaal dat er een landelijke visie wordt ontwikkeld op het omgaan met dit nieuwe onderwijsstelsel, zodat jongeren met een LVB hun hoofd boven water kunnen houden in de steeds groter wordende klassen. We moeten op zoek naar een hanteerbare aanpak om jongeren met een LVB de begeleiding en zorg te kunnen bieden die zij zo nodig hebben om zich positief te kunnen ontwikkelen. Inmiddels is er al veel werk verzet in de oprichting van regionale samenwerkingsverbanden en de verdeling van zorggelden, maar – zo constateert ook staatssecretaris Sander Dekker in een interview met *NRC Handelsblad*⁷ – het is nu tijd naar de inhoudelijke kant en de praktische invulling te kijken. Nu is het moment om te kapitaliseren op de mogelijke positieve effecten van de hervorming van het jeugdzorg- en onderwijsstelsel.

BESLUIT

In deze forumbijdrage hebben we een aantal cruciale elementen besproken voor het welslagen van passend onderwijs voor leerlingen met een LVB. Daarin nemen leraar en ouder een centrale positie in bij

Dit is het moment om te kapitaliseren op de mogelijke positieve effecten van de hervorming

de ontwikkeling naar passend onderwijs. Het succes van passend onderwijs zal gezocht moeten worden in investeringen en methodieken die de relatie tussen leraar, leerling en ouders versterken.⁸ Dat betekent dus ook dat de positie van ouders wordt versterkt. De schoolleiding biedt zowel aan leerkrachten als ouders ondersteuning en deskundigheid om zo'n positie in te nemen. Dat moet schoolbreed ingebed zijn, zodat niet alles op het bordje van de leerkracht geschoven wordt.

Het succes van passend onderwijs moet gezocht worden in investeringen en methodieken die de relatie tussen leraar, leerling en ouders versterken

OVER DE AUTEURS

Dr. Anika Bexkens is gz-psycholoog en universitair docent Ontwikkelings- en Onderwijspsychologie aan de Universiteit Leiden, Ontwikkelings- en Onderwijspsychologie, Wassenaarseweg 52, 2333 AK Leiden. Email: a.bexkens@fsw.leidenuniv.nl. Dr. Dorien Graas is

historisch pedagoog en zelfstandig onderzoeker/adviseur Jeugdzorg en Passend Onderwijs. E-mail: dorien.graas@gmail.com. Dr. Mariëtte Huizinga is universitair hoofddocent Onderwijsneurowetenschap, Vrije Universiteit Amsterdam. E-mail: m.huizinga@

vu.nl. Correspondentie over dit artikel via Anika Bexkens.

REAGEREN?

Wilt u reageren op dit artikel? Dat kan via LinkedIn (<http://alturl.com/wz95u>) en Twitter (@RedactieDP)

Referenties

- Bredewold, F., Trappenburg, M., & Tonkens, E. (2013, 23 september). Zorg en hulp in de buurt ontstaan niet vanzelf. *De Volkskrant*. Opgehaald op 4 november 2013 van http://www.margotrappenburg.nl/Zorg_en_hulp_in_de_buurt_ontstaan_niet_vanzelf.pdf
- Bexkens, A., Collot d'Escury, A. M. L., Huizinga, H. M., & Van der Molen, M. W. (2009). Risicogedrag bij jongeren met een licht verstandelijke beperking. *Onderzoek en Praktijk*, 14-17.
- Collot d'Escury-Koenigs, A. M. L. (2007). Lopen jongeren met een lichte verstandelijke beperking meer kans om in aanraking te komen met justitie? *Kind en Adolescent*, 28(3), 128-137. doi:10.1007/BF03061031
- Dekker, M., & Koot, H. M. (2003). DSM-IV Disorders in Children With Borderline to Moderate Intellectual Disability. I: Prevalence and Impact, *Journal of the American Academy of Child*, 42, 915-922. doi: 10.1016/S0074-7750(03)01003-6
- Graas, D. (1996). *Zorgenkinderen op school. Geschiedenis van het speciaal onderwijs in Nederland, 1900-1950*. Leuven/Apeldoorn: Garant (dissertatie VU Amsterdam).
- Graas, D. (2008). Inclusief en exclusief onderwijs: een historisch echt hangijzer. *De wereld van het jonge kind*, juni 2008, 300-303.

Noten

1. Zie ook Dossier Licht Verstandelijk Beperkte Jeugd NJI (2012). <http://nji.nl/Licht-verstandelijk-beperkte-jeugd-Probleemschets-Cijfers>
2. De inclusiegedachte gaat ervan uit dat de maatschappij verantwoordelijk is voor het opnemen van burgers met beperkingen en dat zij zich moet aanpassen om dit mogelijk te maken.
3. De feiten over stille bezuinigingen in het primair onderwijs (2013). <http://poraad.nl/node/5724>
4. Zie ook Sociaal en Cultureel Planbureau (2006), *Jeugd met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2006*. Den Haag: SCP.
5. De handleiding en instructie van het Vraagprofiel Instrument zijn beschikbaar op <http://www.passendonderwijs.nl/toolkit/handleiding-en-instructie-vpi-versie-mbo/>
6. Zie voor meer informatie over School Wide Positive Behavior Support <http://www.onderwijsweb.hu.nl/Dossiers/SWPBS/>
7. Pelgrim, C. & Wever, J. (2013, 17 december). Die buslading met zorgleerlingen komt echt niet. NRC.
8. Onderwijsraad (2011), *Passend onderwijs voor leerlingen met een ondersteuningsbehoefte*. Den Haag: Onderwijsraad.